

ANKARA VE ÇEVRESİNDE ANNE SÜTÜ İLE BESLENME DURUMUNUN SAPTANMASI

Dr. Gülden KÖKSAL* / Prof. Dr. İmran ÖZALP**

Ankara kentinin değişik semtleriyle Etimesgut ve Bey-pazarı bölgelerinde yaşayan 450 sağlıklı annenin; bebeğe ve beslenmeye ilişkin görüşleri kapsamlı bir soruşturmaya saptanmıştır. Yüksek ya da orta öğrenim görmüş annelerde daha kısa emzirme, daha erken ek besinlere başlama, hazır mama verme eğiliminin arttığı, ailenin yaşadığı yöreye göre de bu konularda farklı davranışlar bulunduğu saptanmıştır. Genellikle, annelerin emzirmenin önemine inandıkları, buna karşılık, kentte oturanların bunu ancak kısa bir süre uygulayabildikleri gözlenmiştir. Önemli bir kesimi kent çevresindeki gecekondu bölgelerinde yaşayan aileleri kapsayan araştırma, bu yörelerde yaşayan ailelerin, çekirdek aile yapısına kaymaları, bebeklerini aşırı süre emzirmeye gerek görmemeleri ve ek besinlere kırsal alanlara göre daha erken başlama eğilimi göstermeleri bakımından, kentsel aile davranışlarına yöneldiklerini ortaya çıkarmıştır. Anne sütünün önemi ve emzirme olanaklarının gereğince uygulanması konusunda ailelerin bilinçlendirilmesinin ve bu bakımdan anneyi destekleyici ve koruyucu toplumsal ve yasal önlemler alınmasının gerekliliği belirtilmiştir.

GİRİŞ

Yeni doğan için en uygun besin anne sütüdür. Anne sütü doğal yapı olarak bebeğin büyüme ve gelişmesi, sindirim sistemi ve hastalıklara karşı korunması bakımından bebeğe verilecek en uygun en temiz ve en besleyici öğeleri içeren bir besindir.

(*) H. Ü. Beslenme ve Diyetetik Bölümü Öğretim Görevlisi, Çocuk Hast. Diyet Bölüm Şefi.

(**) H. Ü Çocuk Sağlığı Enst. Temel Pediatrik Bilimler Anabilim Dalı Başkanı.

Süt, memeli canlılarda doğumdan sonra meme bezlerinden salgılanan kendine özgü tat, koku ve kıvamda beyazımsı renkli besleyici bir sıvıdır (1).

Doğumla birlikte hızlı uyarılarla memede oluşan ve akmaya başlayan ilk süte «Ağız Sütü» (kolostrum) denir. Daha çok kanın genel yapısı ve özelliklerini gösterir. Anne karnında osmoz yolu ile geçen besinlerle beslenen yavru, dünyaya gelir gelmez kandan farklı bir besin maddesi ile beslendiğinde beslenme ve sindiriminde bir dengesizlik doğabileceğinden bu benzerliğin fizyolojik önemi vardır. Meme doğumdan sonra hızla ve fazla ölçüde gelen kanı, henüz süt oluşumuna dönüştürmeye alışmamış olduğundan, normal süt haline sokamaz. Bunun için de 3-4 gün ağız sütü olarak tanımlanan kolostrum oluşur (2).

Süt, kimyasal yapısı bakımından ortalama % 87.1 su, % 1.1 protein, % 4.5 yağ, % 6.8 laktoz, % 0.17 minerallerden oluşmuştur.

Anne sütünde protein yüzdesi inek sütüne oranla düşük olmakla birlikte, fizyolojik olarak daha önemli olan «Whey» proteinlerinin kazeine oranı inek sütüne göre çok daha yüksektir (3).

Demir bağlayan bir protein olan laktoferrin, anne sütündeki whey proteinlerinin önemli bir kısmını oluşturur. Doymamış olduğundan bakterilerin çoğalması için uygun bir ortam oluşturmaz. Bu özellik anne sütü ile beslenen çocuklarda E. Coli'ye bağlı gastroenteritlerin çok seyrek olarak izlenmesine nedendir (4). Kazein, doğada yalnız sütte bulunur (5). Lizozim ise bir başka özel süt proteindir ve anne sütünde, inek sütüne oranla daha yüksek derişimdedir. Bağışıklığı etkinleştirerek doğrudan ve dolaylı olarak bakterilerin zararlı etkilerini önleyici bir proteindir (6).

Süt yağı, sütün önemli maddelerinden biri olup sütün bileşiminin ortalama % 4-5'ini kapsar yüksek enerjiye sahip bir besin maddesi olan sütün yağı, yapısında A, D, E, K vitaminleri gibi organizma için önemli vitaminleri içerir (7). Sütteki yağlar annenin diyetine bağlı olarak nitelik ve nicelik açısından farklılık gösterirler. Esansiyel yağ asitleri özellikle linoleik asit ve diğerlerinin oranı anne sütünde inek sütüne göre daha fazladır.

Süt şekeri ya da laktoz doğada yalnız sütte bulunur. 1 mol. glikoz, 1 mol. galaktozun birleşmesiyle oluşur. Laktozun yapısına katılan galaktoz beyin ve sinirlerin yapısında rolü olan glikolipidleri oluşturur (8).

Anne sütündeki mineraller miktarları az fakat işlevleri önemli maddelerdir. İnsan sütünde % 0.17 oranında bulunurlar. Bu maddeler kalsiyum, sodyum, potasyum, magnezyum ve demir gibi elementlerin klor, flor, fosfor asidi, kükürt asidi, limon asidi ve karbondioksit ile oluşturdukları bileşiklerdir (6).

Anne sütündeki mineral yoğunluğu ile annenin diyetinin, saçlardaki ve serumdaki mineral düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Anne sütünün mineral yoğunluğu annenin diyetine göre günlük ve haftalık değişimler göstermiştir (9).

İyi beslenmiş anneden alınan süt örneklerinde anne sütünün hem suda eriyen hem de yağda eriyen vitaminleri sağladığı gösterilmiştir. A vitamininin iyi beslenen annelerde yeterli ölçüde oluştuğu görülür. Ancak kötü koşullarda örneğin; Etiyopya'da yaşayan annelerden alınan sütlerde retinol ve β karoten düşük bulunmuştur (10).

Annenin süt miktarını etkileyen en önemli etmenlerden biri de vermeğe olan istektir. Emzirmenin sıklığı ve verme isteği emzikliği ve süt verimini başarılı kılmaktadır.

Karın içi yaşamda anneden sağlanan immunoglobulinler yenidoğanın dış yaşamdan korunmasında görev alırlar. Çocuğun sağlığı ve gelişimi üzerinde anne sütü vermenin önemi bu aşamada çok önemlidir. Dış ortamda çocuğu bakteri ve virüslara karşı koruyucu madde anne sütüdür.

Besin öğeleri zenginliği ve kalitesi dışında anne sütü her zaman bebeğin kabul edebileceği ısıdadır. Anneler için bir hazırlama sorunu yaratmamaktadır, daima taze ve temizdir, patojen mikroorganizmalarla bulaşma olanağı azdır. Anne sütü ekonomiktir, sindirilmeye bir zorluğu yoktur (4). Bebek kendi gereksinmesi kadar anneden emer, bebeği çeşitli hastalıklardan koruyan antikorları içerir. Bu anne ile bebeği ruhsal yönden yakınlaştırır, sevgiyi artırır.

Bununla birlikte, kentleşme süreci içersinde, gittikçe çalışma yaşamında daha etkin rol alan annenin, özellikle toplumun yeterince örgütlenmemiş olduğu ortamda, bebeğini gereğince emziremediği, giderek bu konuda yanlış koşullanmalara uğradığı gözlenmektedir.

Anne sütünün Türkiye'de çeşitli gelir ve yaşayış düzeylerindeki ailelerde verilme sıklığı ve süresini incelemek, anne sütünün değe-

ri konusunda ailelerin tutum ve davranışlarını saptamak ve bebek beslenmesinde, büyüme ve gelişmesindeki önemini belirlemek amacıyla bu araştırma yapılmıştır.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ ve ARAÇLARI

Araştırma emzicilik çağındaki sağlam çocuk annelerini kapsamaktadır. Araştırmanın amacında saptanan verilerin elde edilmesi için emzirilme çağındaki varsayılan (3 - 18 aylık) rastgele seçilmiş sağlam çocuklardan oluşan 450 aileyi kapsayan bir soruşturma öngörülmüştür.

Soruşturma hem ailelerin sosyo-ekonomik durumunu, hem bebeklerini beslemede gerçekte benimsedikleri uygulamaları, hem de en uygun olduğunu ileri sürdükleri düşüncelerini kapsadığından, ayrıca annenin ve bebeğin sağlık durumuyla, bebeğin gelişme durumunu da saptamayı amaçladığından oldukça geniş sayılabilecek bir soru takımından oluşmuştur.

Soruşturma formunda tanıtım bilgileri, aileye ilişkin bilgiler, bebeğe ve beslenmeye ilişkin bilgiler, annenin anne sütü ile beslenmeye ilişkin görüşlerine yer verilmiştir.

Soruşturma sırasında toplanan verilerin doğruluğu ve tutarlılığı konusunda özellikle duyarlık gösterilmiş, bunu sağlayabilmek üzere araştırmacı, tüm deneklerle kişisel olarak görüşmeyi yeğ tutmuştur. Bunun da ötesinde, görüşme yapılan annelere, soruşturma sonrasında, beslenme ve bebek sağlığı konusunda tek tek eğitim verilmiş, gösterdikleri tepkiler gözlenmiştir.

Araştırma kapsamına Ankara kentinin değişik semtleriyle, Ankara iline bağlı Etimesgut ve Beypazarı ilçelerinde yaşayan ailelerden emzicilik çağındaki 450 sağlam çocuk annesi alınmıştır. Anne sütünün verilme durumu 3, 6, 9, 12 ve 18 aylık dönemlerde incelenmiştir.

Araştırmaya alınan bu değişik aylardaki 450 çocuğun ilk kez bir çocuk doktoru tarafından muayenesi yapılarak herhangi bir hastalığı olmadığı saptanmış, denek ancak bundan sonra soruşturma kapsamına alınmıştır. Araştırma Ocak - Mayıs 1980 aylarını kapsayan dönemde sürdürülmüştür.

Toplanan bilgiler bilgisayar programlarıyla değerlendirilmiştir. Böylece ailelerin aylık gelirinin, ailede yaşayan kişi sayısına bö

lünmesiyle elde edilen «kişi başına net aylık gelir», bebeğin şimdiki ağırlığı ile doğumdaki ağırlığı arasındaki farkın bebeğin yaşma bölünmesiyle elde edilen «büyüme hızı» gibi değişkenler tutanaklara işlenmiştir.

Araştırmanın birçok ilginç sonuçları marjinal dağılımlardan elde edilmiş, bunlar ve ilgi çekici görülen çapraz tablolar khi kare testiyle saptanmıştır. Bir takım sürekli değişkenler için ise ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmış (örneğin değişik yaş gruplarında ortalama büyüme hızı, ortalama ağırlık v.b.) bunların literatürde verilen değerlerle karşılaştırılmasına çalışılmıştır.

BULGULAR

Aileye İlişkin Bilgiler :

Araştırmaya 16 - 45 yaşları arasında anneler katılmıştır. Bunların yaş dağılımlarına göre annelerin % 69.9'u 19 - 27 yaş grubunda toplanmıştır. Annelerin % 60.2'sini ilkokul mezunları oluşturmakta, % 18'inin ise okur yazar olmadığı bildirilmektedir. Annelerin mesleklere göre dağılımlarına bakıldığında deneklerin % 91'ini ev kadınları oluşturmaktadır. Babaların % 67.5'i 22 - 30 yaş grubu arasında olup annelere göre babaların daha yaşlı, öğrenim durumlarının ise benzerlik gösterdiği saptanmıştır.

Araştırmaya alınan babaların % 61.4'ü memur ve işçi % 33.8'i serbest meslektendir. İşsizler % 3.5 oranındadır.

Tablo 1 : Babaların Meslek Gruplarına Göre Dağılımı

Meslek grupları	Sayı	%
Memur	131	29.0
İşçi	145	32.4
Serbest Meslek	152	33.8
Çiftçi	6	1.3
İşsiz	16	3.5
Toplam	450	100.0

Çalışmaya alınan ailelerin % 16.0'ı kentte, % 69.2'i kent çevresindeki gecekonduarda (toplam % 85.2) yaşayan ailelerdir.

Tablo 2 : Ailenin Yaşadığı Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Sayı	%
Kent	72	16.0
Kent - Gecekondu	311	69.2
Kasaba	47	10.4
Köy	20	4.4
Toplam	450	100.0

Tablo 3 : Ailenin Yaşayan Çocuk Sayısının Dağılımı

Çocuk Sayısı	Sayı	%
1	203	45.2
2	128	28.5
3	76	16.8
4	24	5.3
5	11	2.4
6	6	1.3
10 +	2	0.5
Toplam	450	100.0

Ailenin aile planlamasına ilişkin uygulamalarına bakıldığında annelerin % 45.8'inin doğum kontrolü uygulamadığı saptanmıştır. Doğum kontrolü uygulamayan bu 206 annenin doğum kontrolünün sağlıklarına bir zarar vereceğinden çekindikleri, bazılarının bu konuda yanlış inançlara sahip olduğu, bir kısmının da bu konuda hiç bir bilgisi olmadığı saptanmıştır.

Araştırmaya katılan annelerin % 87.6'si gebelik süresince çalışmayan annelerden oluşmaktadır. Annenin nerede doğum yaptıkları ve hangi sağlık hizmetlerinden yararlandıkları araştırıldığında ailenin % 85'inin kentte yaşadığı ve hastanede doğum yapma olanağı bulabildiği görülmüştür.

Bebeğe İlişkin Bulgular :

Araştırmaya 250 erkek, 200 kız olmak üzere 450 bebek katılmıştır. Bebeklere doğumdan sonra verilen ilk besin sorulduğunda 373 bebekte % 82.9 şekerli sudur, anne sütü alanlar ise % 16.2'dir.

Ailelerin geleneklerine göre, bebeğin doğumundan sonra üç ezan geçmesini beklemeleri koşulunun annelerin daha önce emzirmesini engellediği saptanmıştır.

Tablo 4 : Çocukların Anne Sütünü Emme Durumuna Göre Dağılımı

Süt Emiyor mu	Sayı	%
Evet, anne sütü	251	55.7
Hayır, süt anne	23	5.1
Hayır	176	39.2
Toplam	450	100.0

Tablo 5 : Bebeğe Meme Verme Zamanı

Meme Verme Zamanı	Sayı	%
Ağladığı zaman	268	59.6
Belirli sürelerde	71	15.7
Diğer	111	24.7
Toplam	450	100.0

Bebeğin gündüz ve gece saatlerinde kaç kez emzirildiği incelendiğinde, bebeklerin % 51.8'inin gündüz saatlerinde 3 - 4 kez, % 58.9'unun da gece saatlerinde 1 - 2 kez emzirildiği görülmüştür.

Annelerin % 82.7'si anne sütüne ek olarak bebeklerine başka besinler vermektedir. Sütü yetse de daha besleyici olur düşüncesiyle ek besin vermek yaygındır.

Anne Sütü İle Beslenmeye İlişkin Bulgular :

Annenin bebeğini beslerken anne sütünü neden verdiği ve anne sütünün yararlarına ilişkin olarak annelerin görüşlerine başvurulduğunda, annelerin üçte biri (% 33.6) anne sütü bebeği büyütür, % 29.8'i ise anne sütünün tüm yararlarının iyice bilincinde olduklarını belirtmiştir. Yararını bilmeden emzirenler ise % 32.7'dir. Annenin bebeğini kendi sütü ile ne kadar emzirmesi gerektiği sorul-

duğunda 316 anne 12 ay ve daha fazla süre bebeğini emzirme eğiliminde olduğu gözlenmiştir.

Anne yaşının bebeğin doğum ağırlığını etkilemediği görülmektedir. Intra-uterin malnütrisyonlu doğumların 16-18 yaş grubundaki annelerde görülmemiş olmasına karşılık, öteki yaş gruplarının hepsine düzgün biçimde dağıldığı saptanmıştır.

Tablo 6 : Annenin Öğrenimi ile Emzirme Süresi Arasındaki İlişki

Öğrenim Durumu	Kısa (0-3 ay)		Orta (4-7 ay)		Uzun (8 ay)		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yüksek Okul/Lise	13	65.0	5	25.0	2	10.0	20	100.0
Orta Okul	4	30.8	7	53.8	2	15.4	13	100.0
İlk Okul	36	38.4	29	30.8	29	38.8	94	100.0
İlk Okul bitirmemiş	9	22.5	18	45.0	13	32.5	40	100.0
Toplam	62	37.1	59	35.3	46	27.6	167	100.0

$$x^2 = 12.6 \quad P < 0.01$$

Tablo 7 : Annenin Yaşadığı Yere Göre Emzirme Süresi

Ailenin yaşadığı Yöre	Kısa (0-3 ay)		Orta (4-7 ay)		Uzun (8+ ay)		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kent	31	51.2	14	34.2	6	14.6	41	100.0
Kent (Gecekondu)	32	31.7	33	32.7	36	35.6	101	100.0
Kasaba	3	21.4	9	64.3	2	14.3	14	100.0
Köy	6	54.5	3	27.3	2	18.2	11	100.0
Toplam	62	37.1	59	35.3	46	27.6	167	100.0

$$x^2 = 14.40 \quad P < 0.01$$

Annenin öğrenimi ile bebeğe hazır mama verilme eğilimi yüksek okul ya da lise mezunu anneler arasında % 47.1 oranındadır. Aynı oran bebeğe ek besin verilmeye başlama süresi içinde geçerli

lidir. Kişi başına 4500 TL düşen ailelerin % 26.6'sı 1 ay içinde, % 40.5 2 - 3 ay içinde ek besine başlamaktadır. Hayvansal kaynaklı protein içeren besinlerin verilme durumunda gelir ayrıcalıklarına göre bir farklılık bulunmamıştır.

Araştırma kapsamına giren 3, 6, 9, 12 ve 18 aylık bebeklerin gelişme durumuna göre gösterdikleri farklılıklar incelenmiş, bebeğin boyu, baş çevresi ve ağırlığına ilişkin dağılımların hesaplanması, değişik gelişme düzeylerindeki toplumlar için literatürde verilen gelişme ölçüleriyle karşılaştırma olanağı yaratmıştır.

Tablo 8: Annenin Öğrenim Durumu ile Ek Besine Başlama Ayı Arasındaki İlişki

Öğrenim Durumu	Ek Besine Başlama Zamanı (Ay)									
	0-1		2-3		4 +		Bilmiyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yüksek Okul/Lise	16	47.1	13	38.2	1	2.9	4	11.8	34	100.0
Orta Okul	3	10.7	14	50.0	6	21.4	5	17.9	28	100.0
İlk Okul	44	16.2	119	43.9	70	25.9	38	14.0	271	100.0
İlk Okul bitirmemiş	11	9.4	48	41.0	38	32.5	20	17.1	117	100.0
Toplam	74	16.4	194	43.1	115	25.6	67	14.9	450	100.0

$$\chi^2 = 34.23 \quad P < 0.005$$

Yüksek okul ya da lise düzeyinde öğrenim görmüş annelerin yarıya yakını (% 47.1) 2 ay dolmadan bebeğe anne sütüne ek diğer besinleri vermektedirler.

Bebeklerin yaş gruplarına göre ağırlık dağılımları, 3 aylık bebeklerin % 70.9'unun 5 - 7 kg arasında, 6 aylık bebeklerin % 92.8'inin 5 - 9 kg arasında, 12 aylık bebeklerin % 91.6'sının 7 - 11 kg arasında 18 aylık bebeklerin % 87.5'inin 9 kg'dan fazla olduğu saptanmıştır.

Tablo 9: Emzirilmekte Olan Bebeklerin Yaş Gruplarına Göre Büyüme Hızı (gm/ay)

Bebeğin Yaşı (Ay)	Büyüme Hızı gm/ay													
	300'den az		300-399		400-499		500-599		600-699		700 +		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
3	1	2.4	2	4.8	4	9.5	5	11.9	10	23.8	20	47.6	42	100.0
6	—	—	—	—	7	11.3	15	24.2	23	37.1	17	27.4	62	100.0
9	—	—	—	—	1	3.7	11	40.8	10	37.0	5	18.5	27	100.0
12	—	—	—	—	15	36.6	20	48.8	5	12.2	1	2.4	41	100.0
18	1	10.0	3	30.0	6	60.0	—	—	—	—	—	—	10	100.0
Toplam	2	1.1	5	2.8	33	18.1	51	28.0	48	26.4	43	23.6	182	100.0

Tablo 10: Ortalama Boy, Ağırlık, Baş Çevresi ve Büyüme Hızı Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Yaş Grubu (Ay)	Boy (cm)		Ağırlık (gm)		Baş Çevresi (cm)		Büyüme Hızı (gm/ay)	
	$\bar{X} \pm S$		$\bar{X} \pm S$		$\bar{X} \pm S$		$\bar{X} \pm S$	
3	61.7	± 2.8	5619	± 852	40.3	± 1.8	814	± 262
6	68.2	± 4.0	7072	± 1124	42.9	± 1.5	639	± 180
9	72.0	± 3.3	8075	± 1086	44.1	± 1.5	548	± 112
12	77.7	± 4.7	9329	± 1177	46.0	± 1.9	514	± 94
18	80.4	± 7.8	10516	± 1388	46.0	± 2.7	417	± 78

TARTIŞMA VE SONUÇ

Anne sütünün, annenin yaşadığı koşullar ve çevre gözönüne alınmaksızın yeni doğan için en yeterli besin olduğu, evrensel olarak benimsenmiş bir konudur. Öteki memelilerden değişik olarak insanlarda anne sütü emme içgüdüsel olarak değil, öğrenilerek elde edilen bir davranıştır. Bu durumun başarılı bir şekilde gelişmesi, yalnızca annenin süt verme kapasitesine ya da çocuğun emme yeteneğine bağlı olmaktan çok, annenin süt vermeye ne derece istekli olduğuna ve süt verme süresince dayanabileceği psiko-sosyal desteğe bağlıdır. Annelerin çoğunlukla çalıştığı toplumlarda anne sütü emzirme yaygınlığı azalmaktadır.

Ülkemizde anne sütünün verilme yaygınlığını saptamak ve demografik, sosyo-ekonomik etmenlerin buna etkisini gösterebilmek amacı ile çalışmada 450 anne ve çocuklar incelenmiştir. Ankara ve çevresinde yapılan araştırmada örneklerin başlıca karakterini oluş-

turan özellik, kent çevresindeki gecekondualarda yaşayan ailelerin çoğunlukta olduğudur. Ailenin yaşadığı yöreye göre emzirme süresi incelendiğinde kentte yaşayan annelerin yaklaşık yarısının (% 51.2) kısa süre (3 ay ve daha az) emzirme eğilimi göstermelerine karşılık, kent çevresindeki gecekondu bölgelerinde yaşayan ve çoğunluğunu ev kadınlarının oluşturduğu annelerde bu oran üçte birin altına (% 31.7), kasabalarda yaklaşık beşte bire (% 21.4) düşmektedir.

Kentleşme sonucu çağdaş yerleşim merkezlerinde emzirme, anneyi yeni ve karmaşık durumlarla karşı karşıya bırakmakta ve çevresindeki başka olanaklardan yararlanmaya itmektedir. Jelliffe (11) çeşitli yerleşim merkezlerini incelediğinde kırsal alanda anne bebeğini emzirmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde son 20 - 30 yılda kırsal nüfusun büyük çapta kentlere göç etmesi bu grubun köydeki geleneklerini bıraktığı, yetersiz emzirme ya da erken süttten kesme eğiliminin yaygınlaştığı gözlenmiştir.

Köksal'ın (12), 1974'de Türkiye'de Beslenme araştırmasında büyük kentlerde bebeklerin % 26.8'i yetersiz süre (3 ay ve daha az) anne sütü ile beslenirken, köylerde bu oran % 9.2 olarak verilmiştir. Büyük kentlerdeki çocukların % 14'üne 12 aydan daha uzun süre anne sütü verilirken köylerde çocukların % 39.6'sı çok uzun süre emzirilmektedir.

Brown (13), emzirmenin ailenin yaşadığı yöreye göre azalmasını, sürenin kısılmasını, kırsal kesimden kente gelme sonucunda aile yapısında oluşan değişikliklere bağlamaktadır. Geleneksel tarım kültürlü ülkelerden endüstrileşmiş toplumlara göç eden ailelerde de aynı durum gözlenmiştir.

Bornstein'de (14), Tanzanya'da annenin kentsel alanda kaldığı süre ve çalışma türünün meme verme davranışını büyük ölçüde etkilediğini saptamıştır.

Uzun sürelerde elde edilen verilerde endüstrileşmiş toplum kültürüne giren annelerde meme verme olayı düşüş göstermektedir (15). Çalışma ve bebeğinden ayrı kalmanın emzirmeyi etkileyen en önemli etmenlerden biri olduğu açıktır. Beslenmeye ve genelde anne çocuk ilişkileri kavramına dayalı organize programlarının desteklenmesi ve yaygınlaştırılması gerekmektedir. Anne ve çocuk arasındaki ilk fiziksel etkileşimlerin önemi bilinmekle birlikte, ikisini uzun süre birbirinden ayırmak da bütün hastanelerde doğumdan sonra kullanılan ortak bir uygulama durumuna gelmiştir (16)

Hastanede doğum yapan toplam 400 annenin % 93'ünün doğumdan sonra bebeği ile aynı odada kalmış olması, yukarıda belirtilen sakinin önlendiğini göstermektedir. Anne çocuk etkileşimi üzerine Russell'in yaptığı bir araştırma, bu ikili ilişkinin yoğunluğundan emzirmenin olumlu etkilendiği ve başarılı olabilmek için anne ile bebeğin ayrı kalması ve beslenme saatlerinin sıkı biçimde programlanmasının, yararlıdır (17, 18).

Araştırmaya katılan anneler bebeklerine ilk 6 saat içinde % 82.9 oranında şekerli su, % 16.2 oranında anne sütü vermişlerdir. Annenin süt verimini etkilemesi açısından ilk verilen besinin anne sütü olması çok önemlidir.

Anne sütü ile birlikte ek besinlerin verilmesine 6 ayda başlamak gerekmektedir. Bu aydan sonra ek besinlere başlamak gecikme süresine bağlı olarak, çocuğun beslenme durumunu olumsuz yönde etkileyecektir.

Araştırmamızda kentlerde % 29.2 oranında 0 - 1 ay içerisinde, % 43 oranında 2 - 3 ay içerisinde ek besine başlama eğilimi görülmektedir.

Araştırmaya katılan ailelerin gelir düzeyini saptamak üzere net toplam gelir sorulmuş, bu veriden yola çıkılarak, ekonomik düzeyi daha sağlıklı biçimde gösteren ailenin kişi başına düşen net aylık geliri hesaplanmıştır. Ailelerin kişi başına gelir düzeyi bakımından iki küme gruplaşma eğilimi görülmektedir. Ailenin % 90'ı, 4500 TL/kişi/ay düzeyinin altında bulunurken (yaklaşık % 20'si 1000 - 1500 TL/kişi/ay), geri kalan % 10 aile 5000 TL/kişi/ay düzeyinin üzerinde net gelire sahiptir. Tüm ailelerin yaklaşık dörtte üçü (% 72.9) 3000 TL/kişi/ay düzeyinin altında kalmaktadır.

Yüksek gelirli kümede toplanan % 10 ailenin, daha çok toplam % 16 oranındaki kentliler grubu içinde yer aldığı bulunmuştur.

Annelerin öğrenim durumları ile ek besine başlama arasındaki oran farklılıklar göstermektedir. Lise ve yüksekokul düzeyinde eğitim görmüş annelerin % 47.1'i 0 - 1 ay içinde erken olarak ek besine başlarken, ilkökul bitirmemiş annelerde bu oran % 9.4'tür. Eğitim meme vermeyi olumsuz olarak etkilerken bebeğe erken ek besin vermeyi olumlu yönde etkilemektedir. Meme veremeyen ve zamanı olmayan anneler kısa sürede ek besine başlamaktadır. Meme vermenin azaldığı ve sürenin kısaldığı yüksek düzeyde endüstrileşmiş ve eğitim görmüş yerleşim merkezlerinden elde edilen son veriler, bu akımın sürekli ve kalıcı olmayabileceğini, gelişmiş top-

lumlarda meme verme ve eğitim arasında olumlu ilişkilerin oluşabileceğini de göstermektedir (19). Yüksek eğitim görmüş gruplar arasında geleneksel çocuk besleme yöntemlerine dönme istek ve eğilimini gösteren raporlar da vardır.

Yaş gruplarına göre bebeğin ağırlığı ve boyuna ilişkin olarak elde edilen bulguların literatürde verilen ölçülerle bağdaştığı gözlenmekle birlikte, araştırma kapsamına giren bebeklerin özellikle uygunluk göstermesi, araştırma kapsamına alınan bebeklerin sağlıklı bebekler arasında seçilmiş olmasıyla açıklanabilir. Ek besin verilmeksizin anne sütüyle beslenen bebeklerin % 55.6'sının, anne sütü ile ek besin alanların % 47.2'sinin 700 gr/ay'dan daha düşük büyüme göstermiş olmaları, araştırma kapsamına giren bebeklerin, bütün sağlıklı görünmelerine karşın pek de hızlı bir büyüme göstermediklerini ortaya çıkartmaktadır.

Araştırmamızdaki yalnız anne sütü ile beslenen çocukların az kilo almalarına bir neden de annenin beslenmesinin ne derece yeterli ve dengeli olduğunun bilinmemesidir.

SUMMARY

THE STATUS AND CONDITIONS OF INFANT NUTRITION WITH HUMAN MILK IN THE REGION OF ANKARA

Köksal, G., Özalp, İ.

Human milk, by its appropriateness to the digestive system of the newborn and its protective elements against diseases, is by its nature the cleanest, the most nutritive and the most adequate food for the infant. The breast-feeding practices of 450 healthy mothers living in different districts in and around the city of Ankara has been studied by a survey covering the data related to (a) the social, economic and cultural conditions of the family, (b) the baby and its feeding, (c) the thoughts of the mother concerning the value of the breast-feeding. The trend towards a shorter termed breast-feeding, an earlier practice of supplementary food and artificial food has been observed rather amongst well-educated mothers. The region where the family lives affects also this behaviour. The fact that mothers generally do believe in the importance of the breast-feeding, though city dwelling mothers breast-feed their infant only during one two months, has also been observed. The breast-feeding preferences of the families newly established in peripheral poor areas of the city are closer to that of the urban

families, parallelly to the disappearance of the traditional family life in these regions. The usefulness of a campaign about the importance of breast-feeding and the necessity of promoting social assistance and protective legislation for motherhood have been put forward as final recommendations.

KAYNAKLAR

- 1 — Yöney, Z. : Süt ve Mamulleri, A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları, 35, 1970.
- 2 — Mitchell, H. S., Rynbergen, H. J., Anderson, L., Dibble, M. V. : Nutrition in Health and Disease, Sixteenth Edition, J.B. Lippincott Company, Philadelphia, New York, 254, 1976.
- 3 — Özalp, İ. : Çocuklarda Gıda İhtiyacı ve Beslenme, Ders Notları (Mimograf), 1978.
- 4 — Köksal, O. : Toplum Hekimliği Ders Notları, (Mimograf), 1978.
- 5 — Meyer, L. H. : Milk and Milk Products, Food Chemistry, Publishing Corporation, New York, 293, 1966.
- 6 — Hambraeus, L. : The Pediatric Clinics of North America, «Proprietary Milk Versus Human Breast Milk in Infant Feeding», 22-26, 1977.
- 7 — Kon, S. K. : Composition and Nutritive Value of Milk and Milk Products in Human Nutrition, FAO. United Nations, 11, 1972.
- 8 — Yücecan, S., Kutluay, T. : Sütün Beslenmemizdeki Yeri ve Kullanılması, Beslenme ve Diyet Dergisi, Cilt 3 : 2; 112, 1974.
- 9 — Vaughan, I.A., Weber, C. W., Kamberling, S.R. : Longitudinal Changes in The Mineral Contents of Human Milk, Ame. J. Clin. Nutr. 32 : 2301, 1979.
- 10 — Medhin, G. M., Vahlquist, A., Hofvander, Y., et. al. : Breast Milk Composition in Ethiopian and Swedish Mothers, Vitamin A and β -Carotene, Ame. J. Clin. Nutr., 29 : 441-500, 1976.
- 11 — Jelliffe, D. B. : «Dünyadaki Beslenme Sorunlarına Sağlık Açısından Yaklaşım», Türkiye Ulusal Gıda ve Beslenme Semineri, Hacettepe Üniversitesi, Nisan, 1978.
- 12 — Köksal, O. : Türkiye-1974 Ulusal Beslenme, Sağlık ve Gıda Tüketimi Araştırması, Ankara, 1977.
- 13 — Brown, R.E. : Breast Feeding in Modern Times, Ame. J. Clin. Nutr. 26 : 556-560, 1973.
- 14 — Bornstein, A. : Breast Feeding in Tanzania, Studies on Infant Feeding Practices and Attitudes, Nutrition Newsletter, 11 : 1, 1975.
- 15 — Hytte, F. E. : Proceedings of The Nutrition Society, 17 : 57-63, 1958.
- 16 — Lind, J. and Jöderling, J. : The Influence of Rooming in on Breast Feeding, Acta Paediat. Scand. Suppl. 159, 1964.
- 17 — Behar, M. et. al. : Archives of Environmental Health, 17 : 814-828, 1968.
- 18 — Newton, N. Newton, M. : Psychologic Aspects of Lactation, New Eng. J. Med. 277 : 1179, 1967.
- 19 — Carballo, M. : Social and Behavioural Aspects of Breast-Feeding Maternal and Child Health, Unit, WHO, Geneva, 1977.